

POMPEU FABRA, PRESIDENT DE PALESTRA

Lluís Marquet

Revista de Catalunya, núm. 95 (abril 1995), pàg. 55-63

Si bé són sobradament conegudes i han estat àmpliament divulgades les activitats lingüístiques de Pompeu Fabra, és relativament poc sabut que participà també en algunes poques, però notables, tasques patriòtiques. Analitzant diversos aspectes de l'obra de Fabra, especialment pel que fa a treballs seus poc divulgats fins ara, hem pogut constatar el seu paper dins Palestra i hem trobat diversos discursos i articles seus de caire ben diferent dels de tipus lingüístic. Aquests textos, prou marginals certament al costat de la seva tasca principal, han estat fins ara ben poc o gens coneguts. Per això ens sembla imprescindible de fer esment també del paper destacat que tingué dins l'esmentada entitat com a president i, alhora, creiem de gran interès de donar a conèixer alguns passatges d'aquests textos seus no pròpiament lingüístics. .

El que fou Palestra

No és ara el moment ni aquest el lloc de fer història ni de descriure amb detall el que fou Palestra. Sabem que hi ha investigadors que hi treballen i preparen alguna publicació sobre aquest tema.¹ A fi, però, de centrar una mica les activitats

de Fabra dins aquesta entitat, n'exposarem breument quatre idees generals i destacarem especialment la tasca del Mestre com a president.

Palestra fou fundada el 1930 per J. M. Batista i Roca i un grup d'amics seus. El 10 d'abril fou donat a conèixer el text *Als joves de Catalunya*, document adreçat a la joventut on es donava a conèixer Palestra i que deia que cal "la tasca de fer conèixer la nostra terra, la seva llengua, la seva història i la seva cultura a les joves promocions". Aquest text fou difós a través de la premsa de l'època; així, fou reproduït, per exemple, a *La Veu de Catalunya* el 20 d'abril. Entre els signants d'aquest manifest hi ha persones destacades com Ambrosi Carrion, Josep M. de Casacuberta, Joan Coromines, J. V. Foix, Joan A. Maragall, Octavi Saltor, Ferran Soldevila i Joaquim Ventalló, entre altres. La presidència honorària constitucional era constituïda per Raimon d'Abadal, Lluís Nicolau d'Oliver, Jaume Aiguader i Miró i Antoni Rovira i Virgili. Fou nomenada la Junta Directiva següent: president: Pompeu Fabra; vice-president: F. Roda i Ventura; secretari: Josep M. Batista i Roca; tresorer: Josep M. Girona; vocals: P.

Gabarró i Garcia, Marian Iglésies d'Abadal, Antoni Fises i Roca, J. M. Cassas i Cantó i Joaquim Masramon.

En els diaris de l'època aparegueren articles signats per personalitats catalanes destacades fent una crida als catalans a favor de Palestra. En diverses ocasions es publicaren alguns articles als diaris anunciant les activitats de Palestra, Així, el 17 de març de 1932 aparegué a *La Publicitat* un article, signat per Josep Iglésies, i després, el 18 de juny, n'aparegué un altre on es descriuen les seves activitats. Entre les activitats notables dutes a terme per Palestra, cal remarcar l'organització de campaments, excursions, cursets de divulgació, conferències, campanyes per al llibre català, sessions de cinema en català, etc. Establí nombroses delegacions per tot el país.

Algunes activitats destacables de Fabra a Palestra

Durant 1930 i 1931 tingueren lloc diferents cursets de divulgació de Cultura Catalana, organitzats per l'entitat, dins els quals Fabra tractà el tema *Algunes punts de gramàtica catalana*. N'hi ha informació a *La Veu de Catalunya* (31 de maig de 1930, ed. del matí, i 2 de juny, ed. del vespre) i a *La Publicitat* (29 de maig), on s'anuncia que el curs començarà el dia 5 de juny. I també hi ha referència a un altre curset, *Punts de gramàtica catalana*, a *El Matí* de 27 de novembre de 1930, on es diu que aquest començarà la segona setmana de desembre. A més, s'hi detalla el programa: I. El complement pronominal. II. Bandedament de l'anomenat article neutre. III. Les oracions de relatiu. IV. Qüestions de lèxic. V. Morfologia. Variants morfològiques.

Però, al marge d'aquestes activitats completament lingüístiques, en diversos actes de Palestra, Fabra, com a president, pronuncià discursos que després foren reproduïts a la premsa. A més, publica alguns escrits en què exposa les activitats de l'entitat. Entre els textos corresponents a parlaments seus pro-

nunciats en diversos actes, cal esmentar els següents:

1) El 30 de novembre de 1930 tingué lloc l'acte inaugural de Palestra al Palau de la Música Catalana a les onze del matí. Fabra hi pronuncià el discurs presidencial després del qual parlaren Nicolau d'Olwer, el Dr. Aiguader i Rovira i Virgili. N'hi ha informació completa a *La Publicitat* el 2 de desembre, p. 5, i a *El Matí*, 2 de desembre, p. 4.

2) L'1 de març de 1932 aparegué a *La Publicitat* l'article «La finalitat patriòtica de Palestra», signat per Pompeu Fabra.

3) El 21 de març de 1932 Fabra llegí un missatge a la Junta General de Palestra que fou reproduït a *La Publicitat* el 5 d'abril.

4) El 9 de maig de 1932 tingué lloc la recepció d'una comissió de Palestra pel president de la Generalitat, Francesc Macià, al qual foren lliurades unes targetes on hi havia centenars de milers de signatures recollides a favor de l'Estatut per tal que els diputats catalans el defensessin a les Corts de la República. Fabra hi pronuncià un discurs que fou seguit d'un altre de Macià. D'aquest acte hi ha informació a *La Publicitat* el 10 de maig.

5) El 17 de desembre de 1932, Palestra organitzà un sopar, que fou un banquet-homenatge en honor de Pompeu Fabra per festejar la seva recent entrada a la Universitat com a catedràtic de llengua catalana. Acabat l'àpat, el secretari de l'entitat, J. M. Batista i Roca, llegí les adhesions, que foren nombroses. Després parlà F. Roda i Ventura en nom de Palestra i com a membre de la Junta Directiva, el qual oferí l'homenatge a Pompeu Fabra, de qui lloà la tasca. Finalment Fabra pronuncià un discurs per donar les gràcies. N'hi ha informació a *La Publicitat* (18 i 20 de desembre).

Alguns paràgrafs dels textos esmentats de Fabra

Dels textos esmentats, val la pena de destacar-ne alguns passatges per l'especial importància i interès que presenten, tenint en compte el moment en què foren pronunciats. A més, ben sovint, resulten d'una actualitat extraordinària.

Vegem-ne, doncs, a títol d'exemple, alguns paràgrafs extrets dels textos patriòtics de Fabra a què ens hem referit.

Del text 1 (30 de novembre de 1930). Fabra comença el seu discurs fent referència a la dominació i a l'assimilació que ha patit el nostre poble: «Acabem la dominació de Primo de Rivera, l'intent assimilístic més intens i fort que Catalunya ha hagut de sofrir de Felip V ençà. El nostre catalanisme ha sorgit reforçat. Hem restat incorruptes, però no invulnerats.»

Després s'estén una mica a parlar de la joventut i de l'expansió de Palestra, creada tot just fa vuit mesos i que ja "té dos mil socis, amb una trentena de delegacions per tot Catalunya, València i Mallorca". I a continuació, sense perdre mai de vista aquesta idea d'abastar sempre tot el territori de llengua catalana, parla del patriotisme:

"El sentit de Palestra és essencialment patriòtic i moral. Les seves activitats agafen quatre sectors principals: l'educació patriòtica, l'educació física, l'educació moral, l'obra social.

‘Volem que la joventut sigui patriòtica, ben catalana, d'una manera reflexiva i conscient, humana i gens xovinista. La Pàtria és la Terra i el Poble, tot allò que el poble pot fer damunt d'aquesta terra, tant la llengua com l'economia, com la història, com totes les manifestacions de la terra i de l'esperit catalans són matèria de patriotisme.

‘Volem que aquest patriotisme sigui ample i que abasti tota la magna Catalunya, les terres germanes de Llengua Catalana.”

Després parla del futur de Catalunya i del paper de la joventut: "Tenim el desig de fer de Palestra una organització nacional de la joventut catalana al servei dels grans ideals de Pàtria, Llibertat i millorament propi, apte per a l'acció. El problema de Catalunya depèn de l'actuació i de l'esforç de cadascú; hem d'evitar providencialismes. Només tindrem el que nosaltres sapiguem guanyar. Cal reconèixer tots els nostres recursos i estudiar llurs possibilitats. No tenim un estret nacionalisme. Vivim de cara al món i si volem la plena sobirania per al nostre poble és per a millorar la qualitat dels nostres conciutadans i per a obtenir que Catalunya, intensament civilitzada, pugui oferir una efectiva col·laboració en l'obra de millorament i progrés de la humanitat. "

Després de fer al·lusions a Prat de la Riba, a la Mancomunitat i a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, acaba dient: "Trobant-nos en període de preparació i de lluita, Palestra no ha pres per símbol el David triomfant, sinó el David que es prepara per encarar-se amb el gegant Goliat. La tasca de Palestra és formar els nostres futurs lluitadors que —esperem-ho— seran els vencedors."

Del text 2 (1 de març de 1932). Aquest és un text patriòtic que exposa els objectius de Palestra. N'extraïem el paràgraf següent, on expressa ben clarament la seva idea de Països Catalans: "La Pàtria és la terra i el poble i tot allò que el poble pot fer damunt d'aquesta terra. Entra dins el concepte de pàtria tant per la llengua com a expressió de l'ànima del poble i de la seva cultura; com la seva economia, com expressió de la seva activitat per a satisfer les seves necessitats. I cal incloure-hi, encara, les accions en el passat, que formen la història, la qual ens ha de servir, no per a la mera contemplació, sinó com a alligament per al demà; [...] i aquesta Pàtria nostra a alliberar, Palestra voldria que la nostra joventut la veiés no solament a les terres del Principat, sinó en totes aquelles on la nostra llengua és parlada, terres que, si en altre temps formaven una

sola unitat política, avui, en conservar viva la nostra llengua, segueixen demostrant la nostra unitat nacional i, amb el renaixement que s'inicia, demostren també llur voluntat de refer en el futur el vell patrimoni dels nostres passats. Així Palestra es preocupa de mantenir viva la germanor entre les terres de llengua catalana, estenent envers elles el seu esperit i les seves delegacions, i convidant el jovent de les Balears i de València a aquests fogars de germanor que són els seus campaments."

Del text 3 (21 de març de 1932). Després d'una introducció de salutació als companys de la Junta hi ha en aquest text un paràgraf d'una especial importància per la claredat i la contundència amb què Fabra s'expressa pel que fa a la unitat nacional dels Països Catalans: "D'una manera especial voldria que en aquests moments recordéssiu els nostres germans de València i de Mallorca, units tots ells pel lligam multiseccular de la nostra llengua. Uns articles de la Constitució de la República Espanyola — obstacles legals nous, inexistents fins ara — volen privar el nostre acostament polític, en una eventual federació de totes les terres catalanes. Però si hi ha qui vol posar obstacles a la nostra unió política, no hi ha qui ens pugui privar de mantenir una sincera i cordial germanor espiritual entre les terres que foren una sola per llur història, que ho són avui encara per la llengua i que esperem que seguiran essent-ho demà per la voluntat de llurs fills. És per això que us proposo que aquesta Junta General vulgui transmetre una fèrvida salutació als nostres germans de València i de Mallorca, testimoniatge d'afirmació de la nostra unitat nacional."

A continuació parla en els termes següents sobre l'Estatut:

"Els moments que s'acosten són de la més gran transcendència per a Catalunya. No sols l'Estatut que votà el poble el 2 d'agost de 1931 ha de tenir força legal, sinó que cal estructurar la vida nova que Catalunya autònoma va a començar.

'L'Estatut ha estat expressió circumstancial de la sobirania del nostre poble. Ell fixà el grau de llibertat que la majoria dels catalans volia a l'agost de 1931 en ús del seu dret d'autodeterminació. No és l'Estatut ni una renúncia ni una hipoteca per al futur, sinó que el poble de Catalunya, per la sobirania que li pertoca, manté el dret a ampliar la seva llibertat quan així ho vulgui la majoria dels catalans.

'Però el mínim de llibertats contingut en l'Estatut i consagrat pel referèndum popular és indefugible. Ni a dintre ni a fora de Catalunya existeix cap persona ni cap corporació que tingui dret a modificar-lo al seu albir, sinó el poble mateix que el votà. En repetir avui en aquesta Junta General de Palestra l'afirmació que les Corts Constituents de la República Espanyola han d'aprovar íntegrament l'Estatut, no fem més que ratificar la voluntat nacional solemnement expressada el 2 d'agost passat."

I més endavant, en parlar del catalanisme, s'expressa ben clar i sense embuts:

"L'ideal col·lectiu que ha mantingut sempre en tensió l'esperit de diverses generacions de catalans cal que segueixi impulsant les actuals. Aquest doble ideal d'alliberar Catalunya i afinar la cultura del nostre poble és el que ha donat sentit a les activitats dels catalans moderns i als partits polítics catalans.

'Cal tornar a desvetllar l'interès del jovent per la causa de Catalunya, per la seva Llengua, la seva Història i Cultura. Cal tornar a fer vibrar la seva ànima per l'ideal del seu alliberament nacional. Cal fer comprendre el catalanisme, no com una política, sinó com una doctrina que abassega tota l'ànima, ordena tots els nostres actes i dona sentit a la nostra vida."

Del text 4 (9 de maig de 1932). Fabra comença el seu discurs així: "Més que pel seu contingut, circumstancial coincidència en un mínim de reivindicacions, l'entusiasme unànime amb què el

poble de Catalunya acudí al plebiscit celebrat el dia 2 d'agost de l'any passat per a l'aprovació del projecte d'Estatut elaborat per la Generalitat de Catalunya, fou degut a la transcendència que pel reconeixement de la sobirania de Catalunya representava el fet d'acceptar com a fonament de l'organització política de Catalunya la voluntat del mateix poble expressada per mitjà del plebiscit."

Tot seguit fa unes consideracions sobre la voluntat del poble català i el respecte que cal tenir-hi pel que fa al manteniment íntegre del text de l'Estatut. No pot expressar-se Fabra més contundentment: "Per això el poble de Catalunya, que esperava confiadament la ratificació d'aquest reconeixement, [...] ha sentit la transcendència que implicava la conversió del que havia d'ésser pacte lliure entre dos pobles, en concessió graciosa d'una sobirania que es creia superior [...]."

Finalment acaba remarcant la voluntat del poble de Catalunya:

"Catalunya vol que la seva voluntat sigui respectada íntegrament i que no sigui modificada la significació essencial que l'expressió d'aquesta voluntat manifestada tingué, i en aquests moments transcendents posa a les vostres mans, com a representació que sou de la sobirania del poble de Catalunya, l'expressió d'aquest seu voler per mitjà dels milers de targes subscrietes per tots els estaments i de tots els indrets de la nostra pàtria.

Junt, doncs, amb els centenars de milers de signants, a vós, senyor president, com a la més alta representació de Catalunya, us preguem que feu present a tots els nostres diputats que el poble català que votà íntegrament l'Estatut renova avui la seva voluntat que sigui acceptat íntegrament."

Del text 5 (17 de desembre de 1932). Després de donar les gràcies per l'homenatge, Fabra expressa en poques paraules el desig de catalanitzar la Uni-

versitat: "La Universitat actual no és pas la que voldríem... La nostra Universitat no és catalana encara: s'ha de catalanitzar. A aquest fi no hem de perdre ocasió per a treballar-hi eficaçment. Hem de col·laborar-hi tots. S'ha de combatre aquella actitud merament protestatària: cal aprofitar el poc per a aconseguir el tot. Aquesta no és la posició més llúida, per contra és la de més abnegació, però sens dubte la més eficaç."

Conclusió: importància d'aquests textos fabrians

De tots aquests textos, creiem que cal destacar-ne especialment, per llur importància, el missatge a la Junta General de Palestra (text 3) i el discurs adreçat al president Francesc Macià (text 4). El primer és un discurs patriòtic d'afirmació nacional on parla amb tota contundència i sense ambigüitats d'"alliberament nacional" i de la "nostra unitat nacional" indiscutible que formen totes les terres de llengua catalana. El segon remarca ben clarament la voluntat del poble de Catalunya pel que fa a l'Estatut plebiscitat el 2 d'agost de 1931 i que en aquell moment (maig de 1932) tem que resulti aigualit.

En aquests temps en què sembla que no tothom té les idees prou clares sobre qüestions vitals per al nostre futur i que fins i tot n'hi ha que s'omplen la boca de frases grandiloqüents i de grans lloances pels nostres avantpassats il·lustres —sense però passar d'aquí—, creiem que aquestes afirmacions del Mestre indiscutible resulten d'una contundència i una oportunitat extraordinàries. I alhora ens palesen inequívocament la seva manera de pensar pel que fa al país i a la llengua.

Fabra, a més d'un gran lingüista i d'un gramàtic excepcional, fins al punt que ha estat anomenat amb raó el "seny ordenador de la llengua catalana" —cosa ben sabuda—, fou també un gran patriota, cosa que també sabíem, però que ara podem constatar amb tota seguretat.

---

¹ Sobre Palestra, vegeu, per exemple:

Castells, Víctor. *El 6 d'Octubre: Palestra i Batista i Roca*. Barcelona: Dalmau, 2000.

Duran, Lluís. "Palestra: cultura, civisme i esport per als joves". *Revista de Catalunya*, núm. 163 (juny 2001), p. 25-42.

Duran, Lluís. "Temps difícils per a una associació nacionalista de joves: Palestra (1934-1938)". *Revista de Catalunya*, núm. 153 (juliol-agost 2000), p. 42-54.

"Palestra". EN: Galí, Alexandre. *Institucions de cultura popular*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1983. (Història de les institucions...; 10) P. 160-162.